

# KOMPOZİSYON

## 1. Kompozisyon

Genel anlamıyla kompozisyon kelimesi, ayrı parçalardan meydana getirilen bir bütünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Edebiyat sahası söz konusu olduğunda ise kompozisyon sözcüğü sözlü ve yazılı tüm anlatı türleri için ortak olarak kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkar.

### 1.1. Sözlü Kompozisyon

Belli bir olay, durum veya nesne ile ilgili anlatılmak istenen duygu, düşünce veya tasarımların belli bir sistem dâhilinde sözlü biçimde ifade edilmesiyle ortaya çıkan anlatılar sözlü kompozisyon olarak adlandırılırlar. Konferans, panel, sempozyum gibi organizasyonlarda konuşmacıların belirli bir düzen çerçevesinde hazırlayıp yaptıkları konuşma ve sunumlar sözlü kompozisyon örneklerini teşkil ederler.

### 1.2. Yazılı Kompozisyon

Her türlü duygu, düşünce, tasarım ve tezin anlamlı bir bütün olarak yazılı şekilde ortaya konulması yazılı kompozisyon adı altında değerlendirilir. Bu anlamda gerek günlük hayatta karşımıza çıkan resmi veya özel yazışma ve haberleşme amaçlı, belirli formlarda meydana getirilen yazı türleri gerekse şiir, masal, hikâye, roman, deneme, makale, fıkra, eleştiri, sohbet, biyografi, anı gibi edebî yazılar yazılı kompozisyon türlerini meydana getirirler.

## 2. İyi Bir Kompozisyon Nasıl Yazılır

Yazılı veya sözlü bir anlatının başarısı, onu ortaya koyan kişinin yetenek ve bilgi birikimine bağlıdır. Bu anlamda anlatıcının başarısında önemi göz ardı edilemeyecek önemli faktörler bulunur. Bu faktörlerin belli başlıları şunlardır:

### 2.1. Okumak

İnsanın kişisel gelişiminde okuma eylemi önemli bir yer tutar. İnsan okudukça yeni şeyler öğrenir, bilgi dağarcığı zenginleşir, ufku açılır ve böylece olaylara farklı yönlerden bakabilme yetisi kazanır. Bu da insanı, bildiklerini aktarma hususunda etkin ve yetkin kılar. Ayrıca çok okumak insana, hazırladığı herhangi bir konuda daha önce okumuş olduğu yazılardan alıntı yapmak suretiyle konuyla ilgili örnek verme, savını güçlendirme ve kanıt gösterme imkânı sağlar.

### 2.2. Düşünmek

Descartes'in "*düşünüyorum öyleyse varım*" önermesinde ifade ettiği üzere düşünmek, insanın varlık alanına çıkmasının en önemli koşuludur. İnsanın kendini gerçekleştirme ve tinsel anlamda var olabilmesi noktasında düşünmesi, sorgulaması ve neticesinde birtakım çıkarımlara ulaşabilmesi gerekir. Böylece düşünen insan, düşünme eylemi neticesinde zihninde beliren her türlü fikir ve tasarımı karşı tarafa aktarma hususunda başarı gösterir.

### 2.3. Gözlem Yapmak

En az okumak ve düşünmek kadar çevresindeki olayları, nesneleri, hayatları kendi gerçeklikleri içerisinde gözlemlemek de insanı geliştiren önemli faaliyetlerdendir. Çevresini dikkatle gözlemleyip inceleyerek şahit olduklarını zihninde depolayan ve yeri geldiğinde bu gözlemlerinden sistemli bir kurgulama yapmayı başarabilen kişi, bu kurguyu yazılı veya sözlü bir anlatıya dönüştürmede önemli bir avantaj elde edecektir.

## **2.4. Dinlemek**

İnsanın, günlük hayatın akışı içerisinde karşındakilerle iletişim kurma sürecini iyi yönetebilmesi iyi bir dinleyici olmasına bağlıdır. Kurduğu iletişimlerde dinlediği her söz, kişinin mantık süzgecinden geçerek belli bir analiz etme, anlama ve anlamlandırma faaliyeti neticesinde niteliğine göre belleğinde saklanarak kullanıma hazır bilgi malzemesi özelliği kazanır.

## **2.5. Dili Kullanma Becerisi**

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araç dildir. Dolayısıyla sözlü veya yazılı bir anlatının muhatabında uyandıracığı olumlu ya da olumsuz etki, doğrudan doğruya dilin kullanımındaki beceriye bağlıdır. İster anadilinde isterse yabancı bir dilde olsun bir anlatımın aktarımı için kullanılan dilin; bütün imkânlarından faydalanabilmek, gramer kurallarını bilinçli ve uygun tarzda uygulamak, imlâ kurallarına uymak ve noktalama işaretlerini doğru bir şekilde kullanmak son derece önem arz eder.

## **2.6. Bireysel Beceri (Üslup)**

Yukarıdaki maddelerde açıklanan hususlar, iyi bir kompozisyon meydana getirmek için ön koşullar olmakla birlikte bütün bunların sağlanması, iyi bir kompozisyon için yeterli değildir. Bütün bu koşullara ek olarak iyi bir kompozisyonun elde edilmesinde anlatıcının bireysel yeteneğinin özel bir yeri vardır. Kişi, aktarmak istediği duygu, düşünce, tasarım veya tezin sunumunda öznel tasarruflarıyla dili yeniden kurmak suretiyle muhatabının (alınlayıcısının) estetik anlamdaki ihtiyacını da karşılayacak şekilde hareket etmelidir. Anlatıcı bu noktada dili, temel yapısının sınırlarını zorlamamak kaidesiyle karşındakinin ilgisini uyandıracak şekilde kullanmalı, orijinal söylemler geliştirmeli ve böylece anlatımını monotonluktan kurtaracak karakterde özgün ve yeni bir tarz ortaya koymalıdır. Anlatımında kendine özgü, alışılmışın dışında, akıcı ve farklı söylem bulunan bir kompozisyon daha çok dikkat çekecek ve muhatabında ilgi uyandıracaktır.

## **3. Kompozisyonun Planlanması**

İnsanlar, günlük hayatlarını kolaylaştırmak adına en basitinden en zor ve karmaşığına bütün işlerini planlama eğilimindedirler. Bir konu hakkında yazı yazmak ve bu yazı vasıtasıyla okurların zihinlerinde anlamlı bir bütünlüğün yanı sıra anlatının türüne bağlı olarak estetik bir hazzın uyandırılabilmesi için söz konusu yazının iyi kurgulanması şarttır. Yazılı bir anlatımın başarılı olabilmesi, sistemli bir bütünlük içerisinde ele alınmasına bağlıdır. Bu bütünlüğün elde edilmesi için de kompozisyonun adım adım takip edilecek belli bir plan dâhilinde meydana getirilmesi gerekir.

Kompozisyon yazımı için hazırlık aşamasında takip edilecek adımlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

### **3.1. Konu seçimi**

Bir yazının kaleme alınması için öncelikle bir konunun belirlenmesi gerekir. Her yazı belli bir amaç doğrultusunda okurlarını bilgilendirici bir özellik taşır. Dolayısıyla bir yazının herhangi bir konu olmaksızın gelişigüzel kaleme alınması beklenemez. Bu sebeple yazılacak konu hakkında sahip olunan bilgi birikimi de hesaba katılarak ne anlatılacağına karar verilmelidir.

#### **3.1.1. Konunun Maddesi**

Hakkında yazılması planlanan olay, durum, mesele veya şahıslar konunun özünü, başka bir ifadeyle maddesini oluşturur.

### **3.1.2. Konunun Bakış Açısı**

Anlatımın türü de göz önüne alınarak konusu ile ilgili bir bakış açısı belirlenir. Hedef okur kitlesinin genel durumları ve yazıdan beklentileri de bakış açısı belirleme sürecinde etkili olacaktır.

### **3.1.3. Konunun Türü**

Konunun, maddesi ve bakış açısı belirlendikten sonra, en uygun biçimde hangi yazım türünde kaleme alınacağı tespit edilir. Bu tespitin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için kompozisyon türlerinin ve bu türlerin genel özelliklerinin çok iyi bilinmesi gerekir.

### **3.2. Konunun Sınırlandırılması**

Anlatılacak olan konunun kapsamının genişliği de göz önüne alınarak konunun hangi yönleri üzerinde durulacağına karar verilir ve belirlenen bu yönler etrafında konunun daraltılması sağlanır. Konunun çerçevesinin çizilmemesi, yazma sürecinde ele alınan konunun bütünlüğünü yitirmesine yol açarak dağınıklığa sebep olabilir.

### **3.3. Konu ile İlgili Malzemenin Toplanması ve Sınıflandırılması**

Konu sınırlandırılması tamamlandıktan sonra, konu ile ilgili her türlü malzeme toplanır ve bu malzemeler ana fikir ve yardımcı fikirler etrafında ilgililik durumlarına göre sınıflandırılır.

### **3.4. Başlık**

Yazılı anlatımın en önemli öğelerinden biri konu hakkında okurların zihinlerinde belli bir ön fikir uyandırabilecek bir başlıktır. İyi bir başlık, okuru doğru bir şekilde konuya hazırlayıcı nitelikte, ilgi çekici, kısa ve özlü olmalıdır.

### **3.5. Yazı ve Paragraf Planı**

Kompozisyon yazarken dikkat edilecek önemli hususlardan birisi de anlatımı anlamlı bir düzen içerisinde gerçekleştirebilmektir. Genel kabul görmüş bir ilke olarak yazı üç ana bölüm halinde tertip edilir. Bu bölümler meydana getirilirken birim olarak paragraf denilen, kendi içerisinde bir bütünlük taşıyan ve belli ilgilerle diğer paragraflara bağlanan dilbilgisi öğeleri kullanılır. Yazının geneli için olduğu kadar tek bir paragraf için de geçerli olan yazı düzenindeki bölümler şunlardır:

#### **3.5.1. Giriş Bölümü**

Bir kompozisyonda giriş bölümü, konuyu okurlara tanıtıcı nitelikte, kısa ve öz bir başlangıç yapmak için kullanılır. Aynı şekilde, konunun sadece bir yönünü ele alan herhangi bir paragrafın ilk cümlesi de paragraf için bir giriş bölümü mahiyetindedir.

#### **3.5.2. Gelişme Bölümü**

Konunun kısaca tanıtıldığı giriş bölümünden sonra konu ile ilgili açıklama, tasvir etme, örnek gösterme ve kanıtlama gibi faaliyetlerin gerçekleştirileceği bölüme geçilir. Bu bölüm konunun detaylı bir şekilde işlendiği, anlatımın esasını oluşturan kısımdır.

#### **3.5.3. Sonuç Bölümü**

Gelişme bölümü tamamlandıktan sonra, konu ile ilgili yargıların dile getirilerek sonuç, çıkarım ve önerilerin sunulduğu kısa bir bölüm vasıtasıyla yazı sonlandırılır. Sonuç bölümünde dikkat edilecek husus, önceki bölümlerde ele alınan fikirlerin tekrarına düşmeden en kısa ve uygun şekilde konu hakkındaki son sözleri söyleyebilmektir.

# YAZILI KOMPOZİSYON TÜRLERİ

## 1. Dilekçe

İstek ve şikâyetlerin resmi kurumlara iletilmesi sürecinde belli bir format esas alınarak meydana getirilen yazılara dilekçe denir. Dilekçe yazımında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, talebin veya şikâyetin açık, sade ve hiçbir yanlış anlaşılmaya sebep olmayacak şekilde anlaşılır biçimde ifade edilebilmesidir. Dilekçede konu olabildiğince kısa ve öz anlatılmalı, gereksiz ifadelerden kaçınılmalıdır.

İçeriği ne olursa olsun her türlü dilekçe için ortak bir format kullanılır. Dilekçe yazılacak kâğıdın sağ üst köşesine veya isim bölümünün hemen üstüne dilekçenin tarihi yazılır. Kâğıdın üst orta kısmında, dilekçenin sunulacağı kurum adı yer alır. Sonrasında konu yukarıda açıklandığı üzere kısa ve öz bir biçimde anlatılır. Konunun anlatıldığı bölümün sağ alt kısmına isim, sol alt kısmına da adres bilgileri ve varsa dilekçe ekleri yazılarak dilekçe sonlandırılır.

Örnek:

12.07.2011

T.C.  
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ  
ÖĞRENCİ İŞLERİ DAİRESİ BAŞKANLIĞINA  
GAZİANTEP

Üniversitenizin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 2. sınıf öğrencisiyim. 2010-2011 öğretim dönemindeki ders durumumu gösterir transkript belgesinin tarafıma verilmesini arz ederim.

(İmza)

Ali ÇALIŞKAN

Adres \_\_\_\_\_ :  
Gaziantep Üniversitesi  
Öğrenci Yurdu  
B blok No: 123

Gaziantep

## 2. Tutanak

Resmi veya özel kurum ve kuruluşların bünyelerinde yapılan toplantılarda ele alınan konuların, mahkeme duruşmalarındaki konuşmaların, belli bir olayın meydana gelmesi ile ilgili ayrıntıların veya belli bir durumla ilgili tespitlerin kayıt altına alındığı yazılara “tutanak” denir.

Örnek:

### DOKTORA TEZ İZLEME KOMİTESİ TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı :

Anabilim Dalı :

Toplantı Ayı :

Tez önerisi kabul edilen Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı doktora öğrencisi Mürşide Çokbilir Bahar Dönemi yıl sonu çalışma planı ile yaptığı çalışmalar ve gelecek çalışma planı incelendi. Komite üyeleri tarafından tez çalışması BAŞARILI bulunmuştur.

.....  
KOMİTE BAŞKANI

.....  
ÜYE

.....  
ÜYE

### 3. Öz Geçmiş

İnsanların, genellikle resmi veya özel iş başvurularında, belirli kuruluşlara üyelik müracaatlarında, sosyal veya bilimsel amaçlı faaliyetlere katılımları esnasında kendilerini tanıtmak amacıyla kısa ve öz bir biçimde kaleme aldıkları hayat hikâyelerini konu edinen yazı türüne “öz geçmiş” adı verilir.

Örnek:

### ÖZ GEÇMİŞ

1976 yılında Elazığ'da dünyaya geldim. İlk ve orta öğrenimimi Elazığ'da tamamladıktan sonra 1992 yılında Bilkent Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nü kazandım. 1997 yılında bu üniversiteden mezun olup serbest çalışmaya başladım. 2003 yılında Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümüne kayıt yaptırarak ve 2007 yılında bu bölümden mezun oldum. Aynı yıl Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Tezsiz Yüksek Lisans Programı'na girdim ve 2008 yılında buradan da mezun oldum. 2008 Yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı bünyesindeki Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda yüksek lisans programına başladım. 2009 yılı Şubat ayından 2011 yılı Haziran ayı sonuna kadar Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalıştıktan sonra Gaziantep Üniversitesi'nde Türk Dili Okutmanı olarak göreve başladım ve halen aynı göreve devam etmekteyim.